

Voorstelling

ILD

(derde graad GO!)

*Hoorzitting Commissie voor Onderwijs
Vlaams Parlement
16.10.2025*

Inhoud

1. Doelstelling ILD
2. Traject en voorgeschiedenis ILC-ILD
3. Een vernieuwd leerplan ILD
4. De essentie van ILD is dialoog
5. In de praktijk

1. Doelstelling ILD

We willen de leerlingen via
interlevensbeschouwelijke dialoog (ILD)

brengen tot
interlevensbeschouwelijk samenleven (ILS)

en met hen stappen zetten in het verwerven van de
interlevensbeschouwelijke competenties (ILC)

Competenties interlevensbeschouwelijke dialoog (ILD) en interlevensbeschouwelijk samenleven (ILS)

Ik en mijn levensbeschouwing

kennis	vaardigheden en attitudes
De leerling ontdekt en verwoordt 1. de levensbeschouwelijke kenmerken van de eigen ontwikkelende identiteit. 2. de eigenheid van de levensbeschouwing waarin hij/zij les volgt. 3. de interne pluraliteit van de levensbeschouwing waarin hij/zij les volgt.	De leerling 4. verwoordt open en bedachtzaam gedachten, gevoelens, ervaringen en normen en waarden vanuit de eigen levensbeschouwing. 5. gaat respectvol en open om met de eigenheid van de eigen levensbeschouwing. 6. gaat respectvol en open om met de diversiteit binnen de eigen levensbeschouwing. 7. ontwikkelt een positief zelfbeeld en neemt initiatief gebaseerd op beleving van de eigen levensbeschouwing.

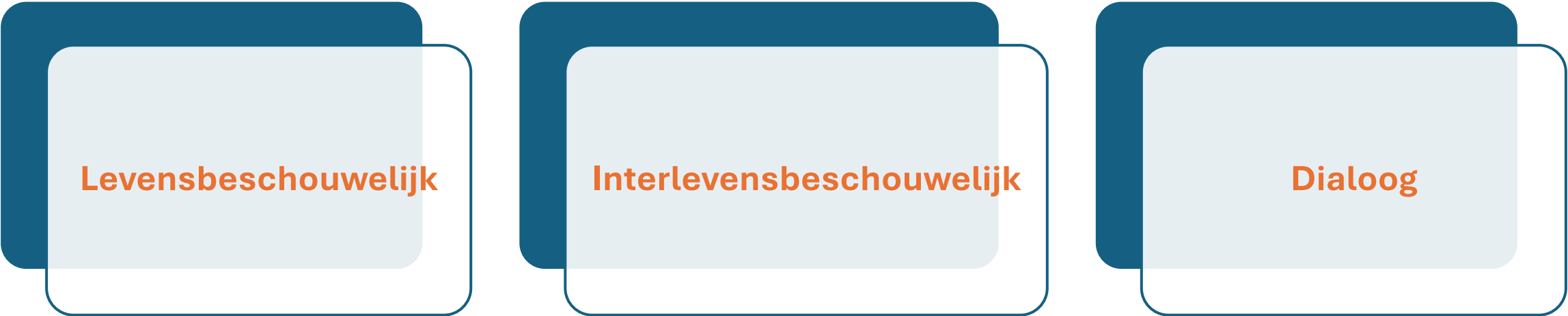
Ik, mijn levensbeschouwing en deze van de ander

kennis	vaardigheden en attitudes
De leerling ontdekt en verwoordt 8. de eigenheid van andere levensbeschouwingen. 9. de eigenheid van een levensbeschouwing zoals een bevoorrechte getuige of een relevante vertegenwoordiger van een levensbeschouwing ze voorstelt. 10. gelijkenissen en verschillen tussen levensbeschouwingen. 11. de interne pluraliteit in verschillende levensbeschouwingen.	De leerling 12. herkent en benoemt de levensbeschouwelijke kleuring van gedachten, gevoelens, ervaringen, waarden en normen bij zichzelf en anderen. 13. respecteert het bestaan van levensbeschouwingen. 14. luistert empathisch naar leeftijdsgenoten met een andere levensbeschouwing. 15. verplaatst zich in het levensbeschouwelijk perspectief van anderen. 16. is constructief kritisch over eigen en andere levensbeschouwingen. 17. gaat respectvol en open om met de eigenheid van andere levensbeschouwingen.

Ik, mijn levensbeschouwing en de samenleving

kennis	vaardigheden en attitudes
De leerling ontdekt en verwoordt 18. de verschillen tussen stereotyperingen over een levensbeschouwing en de binnenkant van een levensbeschouwing. 19. moeilijkheden en kansen voor ILD en ILS. 20. de rol van levensbeschouwingen voor zichzelf en de samenleving.	De leerling 21. onderscheidt levensbeschouwelijke-stereotypering van levensbeschouwelijke-identiteit. 22. gaat constructief om met moeilijkheden en kansen voor ILD en ILS. 23. oefent ILD en ILS als noodzakelijke vaardigheid voor het leven in de realiteit van een multilevensbeschouwelijke samenleving. 24. herkent afspraken en regels nodig voor interlevensbeschouwelijk samenleven en past deze toe.

Wat is ILD?

Levensbeschouwelijk

Interlevensbeschouwelijk

Dialoog

2. Traject en voorgeschiedenis ILC/ILD in GO!

2013	ILC (interlevensbeschouwelijke competenties): 6u/klas/schooljaar (in elke school).
2019	Vlaams regeerakkoord
2020	Twee leerplancommissies werken twee leerplannen uit. <i>Proeffase! Enkel voor de scholen van de pilootprojecten.</i> Protocolakkoord tussen EI&V en GO!
2021-2022	Pilootproject SG 5 (vijf scholen) en SG 20 (twee scholen).
2022-2023	Uitbreiding pilootprojecten naar ganse SG 5 en SG 20.
2023-2024	Professionaliseringdagen GO! in samenwerking met inspectie LBV.
2024-2025	Uitrol ILD derde graad SO over heel GO! Leerplancommissie herwerkt en integreert beide leerplannen tot één geheel. Start lerend netwerk (GO!) en provinciale netwerken (inspectie LBV).
Sept 2025	Ingebruikname leerplan ILD GO! derde graad.
Mei 2026	Evaluatie ILD door het GO! en EIV

3. Een vernieuwd leerplan ILD: voortschrijdend inzicht

Thema democratische besluitvorming vanuit levensbeschouwelijk perspectief

Democratische besluitvorming op lokaal, nationaal en internationaal niveau duiden.

Eindtermen	ILD
07.01 De leerlingen reflecteren over de betekenis, de principes en de werking van de democratische rechtsstaat en hun verantwoordelijkheid daarin.	
ILC ILC De leerling.. 15 verplaatst zich in het levensbeschouwelijk perspectief van anderen. 17 gaat respectvol en openen om met de eigenheid van andere levensbeschouwingen 23 oefent ILD en ILS als noodzakelijke vaardigheid voor het leven in de realiteit van een multi-levensbeschouwelijke samenleving 24 herkent afspraken en regels nodig voor inter-levensbeschouwelijk samenleven en past deze toe	1 De leerlingen benoemen de principes waarop een democratische rechtsstaat gebaseerd is. 2 De leerlingen leggen uit hoe vanuit verschillende LB over democratie gedacht wordt. 3 De IIn benoemen de afspraken en regels die nodig zijn voor het samenleven in een democratische rechtsstaat.
Subdoel GO 3 De leerlingen lichten aan de hand van voorbeelden de invloed van Europees burgerschap op verschillende maatschappelijke domeinen toe.	
ILC De leerling.. 20. ontdekt en verwoordt de rol van levensbeschouwingen voor zichzelf en de samenleving. 23 oefent ILD en ILS als noodzakelijke vaardigheid voor het leven in de realiteit van een multi-levensbeschouwelijke samenleving	4 De leerling onderscheidt bij een gegeven maatschappelijke aangelegenheid de bevoegdheden van de gemeente, het gewest, de nationale overheid en de Europese samenwerking. 5 De leerling bespreekt deze bevoegdheden bij een maatschappelijke aangelegenheid waarin levensbeschouwing een rol speelt.
Subdoel GO 2 De leerlingen vergelijken politieke partijen en ideologische stromingen.	
ILC: De leerling ontdekt en verwoordt.. 8 de eigenheid van andere levensbeschouwingen 9 de eigenheid van een levensbeschouwing zoals een bevoorrechte getuige of een	6 De leerling benoemt de voornaamste politieke ideologieën. 7 De leerling geeft aan welke rol levensbeschouwing speelt in de verschillende politieke partijen.

Geënt op
verlopen
bouwstenen
(oa. SC7)

Te veel doelen /
te algemeen

Geen drietrap-
formulering

Weinig
levensbe-
schouwelijke
kleuring in
doelen

II. Leerplandoelen

DIALOOGTHEMA'S

Mensenrechten

Sociale (on)gelijkheid

Scheiding van kerk en
staat (theocratie)

Vrijheid van godsdienst

Actievormen en
engagement

Levensbeschouwelijke
motivaties voor
samenlevingsopbouw

Meerschallig burgerschap

I. Democratie

1. De leerlingen ontwikkelen een idee van hoe zij vanuit de eigen levensbeschouwing betekenis kunnen geven aan principes van een democratische samenleving, zoals: gelijk(waardig)heid, vrijheid en solidariteit.
2. De leerlingen gaan met elkaar in dialoog over de levensbeschouwelijke betekenissen van democratische principes.
3. De leerlingen drukken uit hoe de dialoog over democratische principes hen uitdaagt.

INTERLEVENSBESCHOUWELIJKE COMPETENTIES

4	Verwoordt open en bedachtzaam gedachten, gevoelens, ervaringen en normen en waarden vanuit de eigen levensbeschouwing.
7	Ontwikkelt een positief zelfbeeld en neemt initiatief gebaseerd op beleving van de eigen levensbeschouwing.
12	Herkent en benoemt de levensbeschouwelijke kleuring van gedachten, gevoelens, ervaringen, waarden en normen bij zichzelf en bij de anderen.
20	Ontdekt en verwoordt de rol van levensbeschouwing voor zichzelf en de samenleving.
19	Ontdekt en verwoordt moeilijkheden en kansen voor ILD en ILS.
22	Gaat constructief om met moeilijkheden en kansen voor ILD en ILS.
24	Herkent afspraken en regels nodig voor een multilevensbeschouwelijk samenleven en past deze toe

MINIMUMDOELEN en competenties SC7 GO!

07.01 De leerlingen reflecteren over de betekenis, de principes en de werking van de democratische rechtsstaat en hun verantwoordelijkheid daarin

Sociale ongelijkheid
Ideologische stromingen
Inspraakkanalen en
actievormen
Eigen rol en
verantwoordelijkheid

3. Een vernieuwd leerplan ILD: componenten

Vier **themagebieden**: ‘democratie’, ‘identiteit’, ‘diversiteit’ en ‘rechtvaardigheid en duurzaamheid’.

Inhoudelijke afbakening (afgeleid van eindtermen burgerschap) van waaruit de interlevensbeschouwelijke dialoog wordt gevoerd.

Themagebied 1. Democratie

Algemene doelen	Specifieke doelen
1. De leerling geeft weer hoe in de eigen levensbeschouwing, gevoed door inzichten uit de gekozen levensbeschouwing, wordt geantwoord op kansen en uitdagingen voor een democratische samenleving.	1.1 geeft in de visie(s) van de gekozen levensbeschouwing op een sociale uitdaging de ideologische en/of levensbeschouwelijke uitgangspunten aan. 1.2 vergelijkt de ideologische en/of levensbeschouwelijke uitgangspunten van de eigen visie op de sociale uitdaging met deze van de gekozen levensbeschouwing.
2. De leerling gaat in dialoog over hoe verschillende levensbeschouwelijke visies antwoorden leveren op kansen en uitdagingen van een democratische samenleving en hoe deze zich verhouden tot ideologische stromingen.	2.1 herkent de levensbeschouwelijke kleuring van verschillende antwoorden op kansen en uitdagingen van een democratische samenleving. 2.2 gaat in dialoog over gelijkenissen en verschillen tussen levensbeschouwelijke en ideologische antwoorden op een sociale uitdaging. 2.3 bespreekt de betekenis van antwoorden op een sociale uitdaging voor solidariteit en wederkerigheid in een democratische samenleving.
3. De leerling drukt uit hoe de interlevensbeschouwelijke dialoog de eigen levensbeschouwelijke visie over democratie al dan niet heeft beïnvloed.	3.1 reflecteert over de impact van de interlevensbeschouwelijke dialoog over democratie op de eigen levensbeschouwelijke uitgangspunten. 3.2 geeft aan hoe de interlevensbeschouwelijke dialoog al dan niet kan bijdragen aan de versterking van democratie. 3.3 beargumenteert vanuit de eigen levensbeschouwing het belang van (politieke) actie of participatie bij uitdagingen van een democratische samenleving.

Mogelijke dialoogthema's

Sociale (on)gelijkheid
Vormen van secularisme (scheiding kerk en staat, vrijheid van godsdienst)
Engagement en actievormen op meerdere niveaus van lokaal tot mondiaal
Extremisme
Populisme
Motivaties voor samenlevingsopbouw

3. Een vernieuwd leerplan ILD: componenten

Het leerplan bestaat in elk themagebied uit drie **algemene doelen**. Elk algemeen doel wordt concreet gemaakt in een aantal **specifieke doelen**.

Themagebied 1. Democratie	
Algemene doelen	Specifieke doelen
1. De leerling geeft weer hoe hij/zij zijn/haar levensbeschouwing, gevoed door inzichten uit de gekozen levensbeschouwing, wordt geantwoord op kansen en uitdagingen voor een democratische samenleving.	1.1 geeft in de visie(s) van de gekozen levensbeschouwing op een sociale uitdaging de ideologische en/of levensbeschouwelijke uitgangspunten aan. 1.2 vergelijkt de ideologische en/of levensbeschouwelijke uitgangspunten van de eigen visie op de sociale uitdaging met deze van de gekozen levensbeschouwing.
2. De leerling gaat in dialoog over hoe verschillende levensbeschouwelijke visies antwoorden leveren op kansen en uitdagingen van een democratische samenleving en hoe deze zich verhouden tot ideologische stromingen.	2.1 herkent de levensbeschouwelijke kleuring van verschillende antwoorden op kansen en uitdagingen van een democratische samenleving. 2.2 gaat in dialoog over gelijkenissen en verschillen tussen levensbeschouwelijke en ideologische antwoorden op een sociale uitdaging. 2.3 bespreekt de betekenis van antwoorden op een sociale uitdaging voor solidariteit en wederkerigheid in een democratische samenleving.
3. De leerling drukt uit hoe de interlevensbeschouwelijke dialoog de eigen levensbeschouwelijke visie over democratie al dan niet heeft beïnvloed.	3.1 reflecteert over de impact van de interlevensbeschouwelijke dialoog over democratie op de eigen levensbeschouwelijke uitgangspunten. 3.2 geeft aan hoe de interlevensbeschouwelijke dialoog al dan niet kan bijdragen aan de versterking van democratie. 3.3 beargumenteert vanuit de eigen levensbeschouwing het belang van (politieke) actie of participatie bij uitdagingen van een democratische samenleving.
Mogelijke dialoogthema's Sociale (on)gelijkheid Vormen van secularisme (scheiding kerk en staat, vrijheid van godsdienst) Engagement en actievormen op meerdere niveaus van lokaal tot mondiaal Extremisme Populisme Motivaties voor samenlevingsopbouw	

3. Een vernieuwd leerplan ILD: componenten

Bij elk themagebied horen zes mogelijke **dialogothema's** waarin onderwerpen worden aangereikt waarover de leerlingen met elkaar in gesprek gaan.

Themagebied 1. Democratie

Algemene doelen

1. De leerling geeft weer hoe in de eigen levensbeschouwing, gevoed door inzichten uit de gekozen levensbeschouwing, wordt geantwoord op kansen en uitdagingen voor een democratische samenleving.
2. De leerling gaat in dialoog over hoe verschillende levensbeschouwelijke visies antwoorden leveren op kansen en uitdagingen van een democratische samenleving en hoe deze zich verhouden tot ideologische stromingen.
3. De leerling drukt uit hoe de interlevensbeschouwelijke dialoog de eigen levensbeschouwelijke visie over democratie al dan niet heeft beïnvloed.

Specifieke doelen

- 1.1 geeft in de visie(s) van de gekozen levensbeschouwing op een sociale uitdaging de ideologische en/of levensbeschouwelijke uitgangspunten aan.
- 1.2 vergelijkt de ideologische en/of levensbeschouwelijke uitgangspunten van de eigen visie op de sociale uitdaging met deze van de gekozen levensbeschouwing.
- 2.1 herkent de levensbeschouwelijke kleuring van verschillende antwoorden op kansen en uitdagingen van een democratische samenleving.
- 2.2 gaat in dialoog over gelijkenissen en verschillen tussen levensbeschouwelijke en ideologische antwoorden op een sociale uitdaging.
- 2.3 bespreekt de betekenis van antwoorden op een sociale uitdaging voor solidariteit en wederkerigheid in een democratische samenleving.
- 3.1 reflecteert over de impact van de interlevensbeschouwelijke dialoog over democratie op de eigen levensbeschouwelijke uitgangspunten.
- 3.2 geeft aan hoe de interlevensbeschouwelijke dialoog al dan niet kan bijdragen aan de versterking van democratie.
- 3.3 beargumenteert vanuit de eigen levensbeschouwing het belang van (politieke) actie of participatie bij uitdagingen van een democratische samenleving.

Mogelijke dialogothema's

Sociale (on)gelijkheid

Vormen van secularisme (scheiding kerk en staat, vrijheid van godsdienst)
Engagement en actievormen op meerdere niveaus van lokaal tot mondiaal
Extremisme
Populisme
Motivaties voor samenlevingsopbouw

3. Een vernieuwd leerplan ILD: componenten

Structuur en opbouw in **drie stappen**:

(1) Het dialoogthema *wordt verkend* vanuit de eigen levensbeschouwing / gekozen levensbeschouwing.

(2) De leerlingen *gaan in dialoog*.

(3) Ten slotte *drukt* de leerling *uit* hoe de dialoog de eigen levensbeschouwelijke visie al dan niet heeft beïnvloed.

Themagebied 1. Democratie	
Algemene doelen	Specifieke doelen
1. De leerling geeft weer hoe in de eigen levensbeschouwing, gevoed door inzichten uit de gekozen levensbeschouwing, wordt geantwoord op kansen en uitdagingen voor een democratische samenleving.	1.1 geeft in de visie(s) van de gekozen levensbeschouwing op een sociale uitdaging de ideologische en/of levensbeschouwelijke uitgangspunten aan. 1.2 vergelijkt de ideologische en/of levensbeschouwelijke uitgangspunten van de eigen visie op de sociale uitdaging met deze van de gekozen levensbeschouwing.
2. De leerling gaat in dialoog over hoe verschillende levensbeschouwelijke visies antwoorden leveren op kansen en uitdagingen van een democratische samenleving en hoe deze zich verhouden tot ideologische stromingen.	2.1 herkent de levensbeschouwelijke kleuring van verschillende antwoorden op kansen en uitdagingen van een democratische samenleving. 2.2 gaat in dialoog over gelijkenissen en verschillen tussen levensbeschouwelijke en ideologische antwoorden op een sociale uitdaging. 2.3 bespreekt de betekenis van antwoorden op een sociale uitdaging voor solidariteit en wederkerigheid in een democratische samenleving.
3. De leerling drukt uit hoe de interlevensbeschouwelijke dialoog de eigen levensbeschouwelijke visie over democratie al dan niet heeft beïnvloed.	3.1 reflecteert over de impact van de interlevensbeschouwelijke dialoog over democratie op de eigen levensbeschouwelijke uitgangspunten. 3.2 geeft aan hoe de interlevensbeschouwelijke dialoog al dan niet kan bijdragen aan de versterking van democratie. 3.3 beargumenteert vanuit de eigen levensbeschouwing het belang van (politieke) actie of participatie bij uitdagingen van een democratische samenleving.
Mogelijke dialoogthema's Sociale (on)gelijkheid Vormen van secularisme (scheiding kerk en staat, vrijheid van godsdienst) Engagement en actievormen op meerdere niveaus van lokaal tot mondiaal Extremisme Populisme Motivaties voor samenlevingsopbouw	

Algemene doelen	Specifieke doelen
1. De leerling geeft weer hoe in de eigen levensbeschouwing, gevoed door inzichten uit de gekozen levensbeschouwing, wordt geantwoord op kansen en uitdagingen voor een democratische samenleving.	1.1 geeft in de visie(s) van de gekozen levensbeschouwing op een sociale uitdaging de ideologische en/of levensbeschouwelijke uitgangspunten aan. 1.2 vergelijkt de ideologische en/of levensbeschouwelijke uitgangspunten van de eigen visie op de sociale uitdaging met deze van de gekozen levensbeschouwing.
2. De leerling gaat in dialoog over hoe verschillende levensbeschouwelijke visies antwoorden leveren op kansen en uitdagingen van een democratische samenleving en hoe deze zich verhouden tot ideologische stromingen.	2.1 herkent de levensbeschouwelijke kleuring van verschillende antwoorden op kansen en uitdagingen van een democratische samenleving. 2.2 gaat in dialoog over gelijkenissen en verschillen tussen levensbeschouwelijke en ideologische antwoorden op een sociale uitdaging. 2.3 bespreekt de betekenis van antwoorden op een sociale uitdaging voor solidariteit en wederkerigheid in een democratische samenleving.
3. De leerling drukt uit hoe de interlevensbeschouwelijke dialoog de eigen levensbeschouwelijke visie over democratie al dan niet heeft beïnvloed.	3.1 reflecteert over de impact van de interlevensbeschouwelijke dialoog over democratie op de eigen levensbeschouwelijke uitgangspunten. 3.2 geeft aan hoe de interlevensbeschouwelijke dialoog al dan niet kan bijdragen aan de versterking van democratie. 3.3 beargumenteert vanuit de eigen levensbeschouwing het belang van (politieke) actie of participatie bij uitdagingen van een democratische samenleving.
Mogelijke dialoogthema's Sociale (on)gelijkheid Vormen van secularisme (scheiding kerk en staat, vrijheid van godsdienst) Engagement en actievormen op meerdere niveaus van lokaal tot mondiaal Extremisme Populisme Motivaties voor samenlevingsopbouw	

4. De essentie van ILD is dialoog

De **voorbereiding van de dialoog** is essentieel
=> *betrokkenheid en samenwerking* met alle aanwezige levensbeschouwelijke vakken, elk vanuit hun eigen pedagogisch-didactische benadering.
=> binnen de eigen levensbeschouwing is daarbij ook aandacht voor een *kennisrijk curriculum*.

De dialoog gebeurt niet enkel tussen leerlingen, maar doorheen het lesgebeuren ook **tussen leraren onderling**.

4. De essentie van ILD is dialoog

Echte dialoog is gevoelig voor zowel **overeenstemming als verschil**.

De dialoog vraagt om een **respectvolle ruimte** voor conflicterende denkbeelden en begrip voor de eigenheid van andersdenkenden.

De basis van ILD is **empathische dialoog**.

Het stellen van **open en gerichte vragen** komt de kwaliteit van ILD ten goede.

5. In de praktijk

Elke nieuw initiatief kent z'n **groei pijnen**. Vandaar belang van gedegen evaluatie (mei 2026).

Voorbije jaren sterk ingezet op **leraren en teams**.
Leerlingen en ouders niet vergeten in het verhaal.

Professionalisering en **kwaliteitsontwikkeling**:

- Lerend netwerk
- Regionale netwerken
- Communicatie-afspraken